

POTROŠNJA LOKALNO PRIDELANE HRANE V SLOVENIJI V ČASU UKRAJINSKE KRIZE

PRIMOŽ BENČAK, ANDREJ LISEC, SIMONA ŠINKO

Univerza v Mariboru, Fakulteta za logistiko, Celje, Slovenija
primoz.bencak1@um.si, andrej.lisec@um.si, simona.sinko@um.si

Sinopsis Po pandemiji COVID-19 svet ponovno pretresajo izredni dogodki, tokrat v povezavi z ukrajinsko krizo. Ta se odraža na različnih področjih naših življenj, še najbolj pa se v Sloveniji odraža v visokih cenah življenjskih potrebščin in energentov. Zaradi visokih cen le-teh, gnojil in pomanjkanja ter omejitve izvoza nekaterih dobrin so se cene hrane bistveno zvišale glede na raven pred ukrajinsko krizo. Čeprav zavržena količina hrane na prebivalca po podatkih Statističnega Urada Republike Slovenije (SURS) za leto 2020 še vedno dosega okoli 68 kg na prebivalca na leto, se potrošniki začinjamo zavedati pomena dostopa do kakovostne hrane. Slovenija je že tradicionalno orientirana v pridelavo lokalnih živil, zadnja kriza s pandemijo COVID-19 pa je pomen lokalne samooskrbe samo še poglobila. Potrošniki se zavedajo, da so, zaradi prisotnih pretresov in nestabilnosti na trgih, lokalno pridelana živila vedno pomembnejša. S pojavom spletnih tržnic, ki so se razmahnile v času pandemije COVID-19, pa smo naredili korak bližje k digitalizaciji v kmetijstvu. Prav tako nas je zanimalo, ali se potrošniki sedaj bolj odločajo za nakup lokalnih živil preko spletnih tržnic. V članku predstavljamo raziskavo, izvedeno v oktobru 2022, s katero smo želeli preveriti, kakšen je odnos do lokalno pridelane hrane v Sloveniji v času ukrajinske krize in ali so se, glede na predhodne raziskave glede na čas pandemije COVID-19, navade kaj spremenile.

Ključne besede:
ukrajinska kriza,
kratke oskrbovalne
verige,
lokalno pridelana
živila,
potrošnik,
samooskrba

CONSUMPTION OF LOCALLY PRODUCED FOOD IN SLOVENIA DURING THE UKRAINIAN CRISIS

PRIMOŽ BENČAK, ANDREJ LISEC, SIMONA ŠINKO

University of Maribor, Faculty of Logistics, Celje, Slovenia
primoz.bencak1@um.si, andrej.lisec@um.si, simona.sinko@um.si

Abstract After the COVID-19 pandemic, the world is once again being shook by extraordinary events, this time related to the Ukrainian crisis. This is reflected in various parts of our lives, but in Slovenia mostly in the form of high prices of consumer goods and energy. High prices for these, fertilisers, and shortages, as well as restrictions on the export of some commodities, have led to a significant increase in food prices compared to pre-Ukrainian crisis levels. Although the amount of food wasted is still around 68 kg per capita per year, according to the Statistical Office of the Republic of Slovenia (SURŠ) for 2020, consumers are becoming aware of the importance of access to quality food. With the emergence of online marketplaces, which took off during the COVID-19 pandemic, we have also moved a step closer towards digitisation in the agriculture. We have also inspected whether consumers are now more likely to buy local food via online markets. In this paper, we present a survey conducted in October 2022 to examine attitudes towards locally produced food in Slovenia during the Ukrainian crisis and whether there have been any changes in habits compared to previous surveys during the COVID-19 pandemic.

Keywords:
ukrainian crisis,
short supply
chains,
locally grown
food, consumer,
self-sufficiency

1 Uvod

Lokalne in regionalne oskrbovalne verige so v veliki meri odvisne od lokalnih ali mednarodnih nepredvidljivih dogodkov. Vpliv, ki ga imajo tovrstni dogodki na oskrbovalne verige, je neučinkovito delovanje oskrbovalnih verig (Sabates-Wheeler et al., 2008; Harvey et al., 2014).

Trenutno smo v Sloveniji, kakor tudi drugod po Evropski Uniji (EU), priča visoki inflaciji, ki je le ena izmed posledic ukrajinske krize. Ukrajinska kriza se je pričela 24. februarja 2022 z začetkom invazije Rusije na Ukrajino (STA, 2022).

Inflacija je po podatkih Eurostata za mesec september 2022 na letni ravni znašala okrog 9,9 % (Eurostat [Statistics Explained], 2022). Kot posledica različnih ekonomskih sankcij, ki jih je Evropska komisija sprejela proti Rusiji zaradi vojaške napotitve v Ukrajino, so se cene energentov, gnojil in ostalih drugih potrebščin zvišale. Po podatkih SURS-a (2022a) so se cene rastlinskih pridelkov v letu 2022 glede na leto 2021 na letni ravni zvišale v povprečju za 14,8 %. Najizraziteje so se podražila žita (za 77,3 %), precej pa tudi sveže zelenjadnice (za 25,4 %). Sadjе se je po drugi strani pocenilo za 12,7 %.

Cene živali in živalskih proizvodov so zrasle za 33,1 %. Živali za zakol so se podražile za 26,5 %. Cene goveda so se zvišale skoraj za tretjino, najbolj pa so se dvignile cene krav. Dražji kot pred enim letom so tudi perutnina (za 20,7 %) in prašiči (za 26,3 %). Cene živalskih proizvodov so bile višje za 38,9 %. Povprečna cena mleka se je dvignila za 47,5 %, povprečna cena jajc pa za 20,0 % (SURS, 2022a).

Dvig cen ni presenetljiv, saj so se cene potrebnih vhodnih materialov (tj. gnojila, krmila, energenti) povišale za 31,5 % napram avgustu 2021. Trend rasti cene hrane je bil viden že v letu 2020 zaradi pandemije COVID-19 (SURS, 2021a), vendar dvig v primerjavi z zdajšnjo krizo ni bil tako izrazit. Pandemija COVID-19 je potrošnike spodbudila o razmisleku o lastni pridelavi hrane, vendar je v času pandemije v ospredje prišla težja dobavljivost blaga zaradi izdanih ukrepov karanten in izolacij, manj zaradi pomanjkanja surovin. Kot odgovor na težave z dobavljivostjo določenih artiklov in spodbujanja lokalne pridelave so se pojavile različne (spletne) tržnice (npr. Go2Farms, Tržnica na Borjaču, Jem domače idr.), ki so ponujale lokalno pridelano hrano z namenom zagotavljanja prehranskih izdelkov v primeru motenih

oskrbovalnih verig. Nekatere izmed njih so se razvile že pred pandemijo COVID-19, večina spletnih tržnic pa še vedno deluje in so v zadnjem času dosegle še večjo prepoznavnost, kar nakazuje, da so vsaj nekateri potrošniki spremenili svoje nakupovalne navade (Željan, 2020). Nadalje lahko prodajo živil lokalnih pridelovalcev preko spletnih tržnic smatramo kot eno izmed možnih oblik digitalizacije v kmetijstvu, ki lahko prispeva k povečani prepoznavnosti lokalnega pridelovalca, okrepi sodelovanje med potrošnikom in pridelovalcem in k uporabi lokalnih živil spodbudi generacije, ki so bolj navajene spletnih nakupov.

Potrošniki tako sedaj čutijo posledice višjih cen hrane, kar je zagotovo pri marsikaterem povzročilo spremembe nakupovalnih navad, saj so potrošniki postali preudarnejši, tudi ko gre za nakup prehranskih izdelkov. Omenjeno je povzročilo razmislek o lastni pridelavi hrane, v kolikor imajo za to primerna sredstva (znanje, obdelovalno površino, kmetijsko mehanizacijo itd.). Prav tako se za naslednja leta napoveduje še dodatno povišanje cen energentov in ostalih življenjskih potrebščin, kar se bo najverjetneje odrazilo še v dodatnem dvigu cene hrane.

V tem članku bomo predstavili rezultate raziskave, ki smo jo izvedli oktobra 2022, da bi preverili, kakšna je potrošnja lokalno pridelanih živil v Sloveniji v času ukrajinske krize. Teze, ki jih želimo preveriti so:

- Ukrajinska kriza je povečala zaupanje slovenskih potrošnikov v lokalno pridelana živila.
- Pridelava lastnih živil se je v času ukrajinske krize povečala.
- Navade potrošnikov se med ukrajinsko krizo glede na krizo s pandemijo COVID-19 niso bistveno spremenile.

2 Lokalno pridelana živila

Pojem lokalno pridelanih živil se nanaša na živila, ki so proizvedena, prodana in porabljena na določenem geografskem območju (Risku-Norja et al., 2008 v Šinko & Lisec, 2021). Različne države sveta pojem lokalno interpretirajo drugače, predvsem v smislu velikosti države oz. teritorija, v katerem jih opazujemo. V Združenih Državah Amerike velja definicija lokalno pridelane hrane za hrano, ki se prodaja v okolici 400 milj (okoli 644 km) od kraja izvora živila oz. države, v kateri je proizvedena (Martinez et al., 2010). V Kanadi se za lokalno pridelano hrano smatra

hrana, ki se prideluje in prodaja znotraj province oz. teritorija ali pa se prodaja čez meje province do 50 km od izvorne province oz. teritorija (Government of Canada, 2022). V EU organizacija Joint Research Center (Kneafsey et al., 2013) smatra lokalno pridelano hrano kot hrano, ki je pridelana, procesirana in prodana v okviru geografskega območja med krajem izvora do maksimalne oddaljenosti, ki znaša med 20 in 100 km. V Sloveniji velja splošna definicija, da je lokalni trg okolje, ki je od porabnika oddaljeno do okoli 60 kilometrov (»Lokalna oskrba s hrano in vrtnarjenje« [NIJZ], 2020), Zakon o kmetijstvu (Ur. L. RS, št. 45/08, 57/12, 90/12 – ZdZPVHVVR, 26/14, 32/15, 27/17, 22/18, 86/21 – odl. US in 123/21) pa opredeljuje lokalni trg kot celotno območje Republike Slovenije (velja za kmetijske pridelke in živila).

V Sloveniji se lokalna pridelava in odkup živil že dalj časa spodbujata z nacionalnim projektom »Naša super hrana«, ki »spodbuja potrošnike, da bi v svoji izbiri, raje kot po drugi, posegali po domači, lokalno pridelani hrani« (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 2019a). S tem namenom je bila v Sloveniji od leta 2014 vzpostavljena shema kakovosti, ki opredeljuje domačo, lokalno, v Sloveniji pridelano in predelano hrano (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, b. d.). Da pridelovalci pridobijo certifikat »Izbrana kakovost«, namenjen kmetijskim pridelkom oziroma živilom s posebnimi lastnostmi, morajo zadoščati določenim strožjim kriterijem. Ti kriteriji se lahko nanašajo na sestavo, okolju prijazno pridelavo, kakovost surovin, dobrobit živali, posebno zdravstveno varstvo živali, način krmljenja, dolžino transportnih poti, predelavo, hitrost predelave surovin oziroma čim manj kasnejših obdelav pri skladiščenju in transportu. Z označbo »Izbrana kakovost – Slovenija« so označeni pridelki in izdelki, ki so pridelani in predelani v Sloveniji ter so deležni dodatnih, strožjih kontrol. Kot tak certifikat »Izbrana kakovost« sicer še ne pomeni hkrati tudi ekološke pridelave, k čemer pa je spodbujala dodatna kampanja ozaveščanja Ekološko in lokalno je idealno (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 2020). Prav tako je Evropska komisija leta 2020 določila strategijo »od kmetije do vilic«, v kateri je navedeno, da bo »za povečanje odpornosti regionalnih in lokalnih sistemov preskrbe s hrano podprla zmanjšanje odvisnosti od prevoza na dolge razdalje, da bi ustvarila krajše dobavne verige« (European Commission, 2020). Jasno je torej, da si države močno prizadevajo za doseganje čim večje lokalne samooskrbe, saj na ta način pridelovalci in potrošniki spodbujajo lokalno gospodarstvo poleg drugih morebitnih blagodejnih učinkov.

Enthoven in Van der Broeck (2021) sta preverjala upravičenost trditev, ki se ponavadi omenjajo skupaj z lokalno pridelano hrano na osnovi analiz različnih znanstvenih del, ki se nanašajo na območje Severne Amerike in Evrope. Ugotovila sta, da je vpliv lokalnih sistemov pridelave na različne družbene, gospodarske in okoljske dejavnike zelo odvisen od vrste oskrbovalne verige, s pomembnimi razlikami med vrstami izdelkov in države. Avtorja ugotavljata, da ne moremo trditi, da je lokalna hrana že sama po sebi dobra oz. boljša od uvožene. Zdravstveno stanje potrošnikov, ki so vključeni v sistem lokalno pridelane hrane, je sicer boljše in je povezano z večjo porabo sveže, nepredelane hrane – predvsem sadja in zelenjave. Vendar pa točne vzročne povezave ni mogoče sklepati iz obstoječih študij. Edwards-Jones in soavtorji (2008) sicer trdijo, da je kakovost hrane bolj odvisna od časa pobiranja pridelka in tipa predelave kot same razdalje med pridelovalcem in potrošnikom. Z daljšanjem oskrbovalne verige od pridelovalca do končnega uporabnika se sicer zniža vsebnost vitaminov v hrani (predvsem vitamina C, A, B in E) (GOV.SI, 2020). Po drugi strani pa je varnost in kakovost hrane pri lokalnih sistemih pridelave bolj osnovana na zaupanju med pridelovalcem in potrošnikom, saj je načeloma uvožena hrana podvržena strožjim kontrolam (Cerrada-Serra et al., 2018). Prav tako so potrošniki odvisni od sezone oz. časa v letu, ko so določeni pridelki na voljo.

Nadalje Enthoven in Van den Broeck (2021) ugotavljata, da so potrošniki pripravljene plačati višjo ceno za lokalno hrano v primerjavi z uvoženo, čeprav obstajajo pomembne razlike glede na značilnosti potrošnikov, njihove nakupne navade in tip izdelkov. Na podlagi analize, ki so jo izvedli v Sloveniji (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 2019b), so avtorji raziskave prišli do podobnih zaključkov. Prav tako Enthoven in Van den Broeck (2021) ugotavljata, da kmetje čutijo priznanje za svoje delo v okviru lokalnih sistemov pridelave, kar je pogosto glavni razlog za njihovo sodelovanje v sistemu lokalne pridelave in tako predstavlja pomemben sociološki vidik.

Pri ovrednotenju blaženja podnebnih sprememb z zmanjšanjem števila opravljenih kilometrov znotraj lokalnih sistemov pridelave je potrebno upoštevati, da prevoz hrane ni glavni dejavnik podnebnih sprememb (Poore & Nemecek, 2018). Prav tako se emisije toplogrednih plinov iz oskrbovalnih verig s hrano (lokalne in globalne) bistveno razlikujejo glede na usklajevanje dobavne verige, učinkovitosti načina prevoza, ki ga potrošnik uporablja pri nakupu hrane, in učinkovitosti načina prevoza

za uvoz. Za celovito ovrednotenje prispevka toplogrednih plinov je potrebno upoštevati vse deležnike v pridelavi in predelavi živil, pri čemer pa transport predstavlja le okrog 6 % generiranih toplogrednih plinov, medtem ko kmetijstvo predstavlja do 61 % generiranih toplogrednih plinov (Poore & Nemecek, 2018). Predvsem živila živalskega izvora lahko ustvarijo bistveno več emisij toplogrednih plinov kot živila rastlinskega izvora (Our World in Data, 2020). Zaključimo lahko torej, da lokalno pridelana živila niso vedno nujno boljša od tistih, ki niso pridelana lokalno, kar pa je sicer močno odvisno od primera do primera.

3 Pomen lokalno pridelanih živil med ukrajinsko krizo

Podobno kot zdravstvena kriza, ki jo je povzročila pandemija COVID-19, ima tudi ukrajinska kriza za posledico motnje v oskrbovalni verigi, kar se je najbolj nazorno videlo pri izvozu žita v države tretjega sveta. Ocenjuje se, da se bo, zaradi ukrajinske krize, že zdaj rekordna raven akutne nezanesljive preskrbe s hrano močno povečala. V 81 državah, v katerih deluje Svetovni program Združenih narodov za hrano (WFP), naj bi se akutna lakota povečala za dodatnih 47 milijonov ljudi, z 276 milijonov na 323 milijonov – kar predstavlja 17 % dvig, pri čemer se bo najbolj povečala v podsaharski Afriki (Husain, 2022).

V tem primeru je jasno, da samooskrba z živili oz. lokalno pridelano hrano igra zelo pomembno vlogo, vendar je zaradi naravnih razmer v nekaterih delih sveta to zelo oteženo. Kinnunen in soavtorji (2020) ocenjujejo, da je mogoče le okoli tretjino svetovnega prebivalstva oskrbovati izključno lokalno, kar pomeni, da je oskrba s hrano iz drugih regij, držav in celo celin ključnega pomena za globalno prehransko varnost.

Čeprav bo oskrba s hrano na nek način vedno odvisna od zunanjih dejavnikov (gibanje globalnih trgov, cene energentov, vremenski pojavi, nemiri po svetu), pa lahko vsaj v določenem delu lokalni sistemi pridelave hrane omilijo omenjene odvisnosti. Prav tako ima lahko vrtnarjenje, ki je sicer samo ena od možnih oblik lokalne samooskrbe, v času različnih kriz tudi zelo pozitivne učinke na duševno zdravje in lahko celo predstavlja obliko terapije (Gerdes et al., 2022). Slovenci dosegamo glede domače samooskrbe z zelenjavo zadovoljiv delež, saj je po podatkih SURS-a (2021b) v svojem vrtu pridelovalo zelenjavo za lastno porabo skoraj 60 % gospodinjstev v Sloveniji.

Za dosegal pozitivnih učinkov na račun lokalno pridelane hrane je pomembno, da se v lokalno samooskrbo začne vključevati že šoloobvezne otroke. Pregledane študije kažejo (Mishra et al., 2022), da se s programom »od kmetije do šole« povečuje nakup lokalno pridelane hrane, kar malim kmetom prinaša višje prihodke. S pomočjo programa »od kmetije do šole« so v pilotni študiji ugotovili tudi povečanje diverzifikacije kmetijskih pridelkov, vključenost skupnosti in nove priložnosti za kmetijska podjetja. S podobnimi programi lahko izboljšamo dobrobit za lokalne šole, proizvajalce, skupnosti in izboljšamo zdravstvene rezultate za šoloobvezne otroke.

3.1 Potrošnja lokalnih živil v Sloveniji

Slovenski potrošniki smo v letu 2021 za hrano porabili okoli 14,4 % vseh svojih izdatkov, kar nas uvršča nekoliko pod povprečje v EU, ki znaša 14,8 % (SURS, 2021a). Čeprav podatkov o tem, koliko Slovenci letno porabimo za lokalno pridelana živila ni, pa na drugi strani obstajajo ocene o tem, koliko povprečno letno slovenski potrošnik porabi za ekološko pridelana živila. Ocena se giblje med 70 in 100 € na leto (IRSA, 2020). Kar se tiče samooskrbe, smo bili v Sloveniji po podatkih SURS-a v letu 2020 z žiti samooskrbni v 88 %, z mesom 84 %, z jajci 95 %, krompirjem 60 %, zelenjavo 48 % in medom 67 % (SURS, 2022b). Glede na obdobje spremljanja od leta 2001 do 2020 smo v Sloveniji na področju samooskrbe z žiti in zelenjave precej napredovali, na področju mesa pa nekoliko nazadovali. Podatki nakazujejo na to, da je sicer še vedno veliko hrane potrebno uvoziti, kjer je zagotovo veliko priložnosti za izboljšave.

Na podlagi študije percepcije potrošnikov živilskih proizvodov iz shem kakovosti (Univerza v Novem mestu, Fakulteta za ekonomijo in informatiko, b. d.) so raziskovalci ugotovili, da so slovenski potrošniki pripravljeni plačati več za živila, nad katerimi se izvaja strog nadzor nad kakovostjo (48 %), ki so proizvedena lokalno (46 %) in na kmetijah (40 %). Dodatno so ugotovili, da največji delež Slovencev kupuje živila slovenskega porekla iz sektorja meso in mesnih izdelkov, mleka in mlečnih izdelkov, ki jim sledi delež iz sektorja zelenjave in sadja, najmanj pa iz sektorja žita in žitni izdelki. O velikem zaupanju do lokalno pridelanih živil glede na raziskavo priča dejstvo, da Slovenci najbolj zaupajo neposrednemu stiku s kmetom (70 %), nasvetom prijateljev, sorodnikov in znancev (59 %) in strokovni literaturi (50 %).

Omenjeno priča o tem, da je zavest o lokalno pridelani hrani pri nas močno razvita, kar se je zagotovo povečalo v času pandemije COVID-19. Raziskava, povezana s potrošnjo lokalno pridelane hrane v Sloveniji, je bila izvedena v letu 2021 (Šinko & Lisec, 2021). Usmerjena je bila v iskanje razlik pri potrošnji lokalno pridelane hrane zaradi pandemije COVID-19. Rezultati so pokazali, da je delež tistih, ki so med pandemijo COVID-19 pričeli z uživanjem lokalnih živil, višji za kar 34 %, število tistih, ki so začeli s pridelavo lastnih živil pa je višje za 7 %.

Spodbudno je tudi dejstvo, da je v Sloveniji pri javnem naročanju živil v javnih zavodih določeno pravilo, ki pravi, da mora javno naročilo vsebovati vsaj 15 % ekoloških živil in najmanj 15 % živil iz drugih shem kakovosti (GOV.SI, 2020).

4 Metodologija

Raziskava temelji na anketnem vprašalniku, ki je bil uporabljen že za raziskavo vpliva pandemije COVID-19 na potrošnjo lokalno pridelane hrane v Sloveniji (Šinko & Lisec, 2021). Vprašalnik je bil sestavljen v spletnem okolju za anketiranje 1Ka Arnes. Anketo smo aktivirali 18. oktobra 2022, z izvajanjem pa smo zaključili 24. oktobra 2022.

Anketni vprašalnik je bil, tako kot tisti iz predhodne raziskave, sestavljen iz 24 vprašanj, izmed katerih je 10 vprašanj namenjenih demografskim podatkom anketiranih (spol, starost, izobrazba, zaposlitev, število članov v gospodinjstvu, tip naselja, regija bivanja, tip prebivališča, porabljen znesek za hrano in neto dohodek). Ostalih 14 vprašanj je bilo namenjenih preverjanju odnosa anketirancev do lokalnih živil in sprememb zaradi ukrajinske krize.

Sodelovanje v raziskavi je bilo prostovoljno, povezavo do anketnega vprašalnika smo med populacijo (prebivalci Republike Slovenije) delili s pomočjo družbenih omrežij in preko e-pošte.

Na nagovor ankete je kliknilo 115 ljudi, 58 izmed teh je anketo rešilo do konca vsebinskega dela vprašalnika, izpustili pa so demografski del. Kljub temu smo jih v analizo vsebinskega dela vključili.

Po koncu zbiranja podatkov smo podatke izvozili v programsko opremo Microsoft Excel in jih statistično ovrednotili, da bi odgovorili na zastavljena raziskovalna vprašanja.

5 Rezultati

5.1 Demografski podatki anketirancev

Po izločitvi nepopolno rešenih anket je ostalo 58 takšnih, ki smo jih lahko vključili v končno analizo. V anketi je sodelovala večina žensk (77,59 %), medtem ko je bilo moških, ki so sodelovali v anketi, le 8,62 %. 13,79 % anketiranih svojega spola ni izdalo. Najmlajši anketiranec je bil star 19 let, najstarejši pa 63 let. Povprečna starost anketiranih je bila 37,84 let s standardnim odklonom 13,11 let. Podrobnejša frekvenčna porazdelitev anketiranih po letih je predstavljena v Tabeli 1.

Tabela 1: Starost anketiranih

	Frekvenca	Odstotek [%]
Do 25 let	5	8,62
25 – 35 let	21	36,21
35 – 45 let	5	8,62
45 – 55 let	10	17,24
55 – 65 let	8	13,79
Nad 65 let	0	0,00
Brez odgovora	9	15,52
Skupaj	58	100

Vir: Lasten vir

Predpostavili smo, da stopnja izobrazbe vpliva na odnos do lokalno pridelanih živil, zato smo v anketni vprašalnik vključili tudi vprašanje o najvišji doseženi stopnji izobrazbe. Najvišji odstotek anketiranih je dosegel univerzitetno izobrazbo (25,86 %), sledijo pa anketirani s srednješolsko izobrazbo (18,97 %). Najmanj je takšnih, ki imajo višješolsko izobrazbo (3,45 %) in tistih, ki imajo zaključeno poklicno šolo (8,62 %). Podrobnejša frekvenčna porazdelitev izobrazbe anketiranih je predstavljena v Tabeli 2.

Tabela 2: Izobrazba anketiranih

	Frekvenca	Odstotek [%]
Nedokončana osnovna šola	0	0,00
Dokončana osnovna šola	0	0,00
Poklicna šola	5	8,62
Srednja šola	11	18,97
Višješolska izobrazba	2	3,45
Visokošolska izobrazba	7	12,07
Univerzitetna izobrazba	15	25,86
Magisterij	10	17,24
Doktorat	0	0,00
Brez odgovora	8	13,79
Skupaj	58	100

Vir: Lasten vir

Anketirane smo vprašali po njihovem zaposlitvenem statusu. Največji delež anketiranih (46,55 %) je zaposlenih, v našo raziskavo pa nismo zajeli nikogar, ki bi bil gospodinjec ali gospodinja. Drugi največji delež anketirancev predstavljajo trenutno brezposelni (13,79 %), ki mu sledijo samozaposleni (10,34 %). Med anketiranimi je bil le en kmetovalec (1,72 %). Podrobnejša frekvenčna porazdelitev zaposlitvenega statusa anketiranih je prikazana v Tabeli 3.

Tabela 3: Zaposlitveni status anketiranih

	Frekvenca	Odstotek [%]
Zaposlen/a	27	46,55
Samozaposlen/a	6	10,34
Brezposeln/a	8	13,79
Upokojenec/ka	3	5,17
Dijak/inja ali študent/ka	5	8,62
Gospodinjec/gospodinja	0	0,00
Kmetovalec	1	1,72
Brez odgovora	8	13,79
Skupaj	58	100

Vir: Lasten vir

Predvidevali smo, da na potrošnjo lokalno pridelanih živil vpliva tudi število ljudi v gospodinjstvu. Najvišje število anketiranih živi v gospodinjstvu s tremi člani (29,31 %), ki mu sledijo gospodinjstva z dvema članoma (20,69 %). V raziskavo smo vključili tudi nekaj anketiranih, ki živijo v gospodinjstvih z več člani (6 in 7 članov gospodinjstva). Podrobnejšo frekvenčno porazdelitev prikazujemo v Tabeli 4.

Tabela 4: Število članov v gospodinjstvu

	Frekvenca	Odstotek [%]
1 član	8	13,79
2 člana	12	20,69
3 člani	17	29,31
4 člani	9	15,52
5 članov	2	3,45
6 članov	1	1,72
7 članov	1	1,72
Brez odgovora	8	13,79
Skupaj	58	100

Vir: Lasten vir

Na možnost pridelave živil doma in na dostopnost do ponudnikov živil vsekakor vpliva tudi lokacija bivanja. Kot je razvidno iz Tabele 5, največ sodelujočih v raziskavi živi v vasi/kraju/trgu s 500–2.000 prebivalci (27,59 %), sledijo pa anketirani, ki živijo v hiši na samem, zaselku ali manjši vasi z do 500 prebivalci (20,69 %). Najmanj anketiranih prihaja iz krajev z med 2.000–10.000 prebivalcev (3,45 %).

Tabela 5: Tip naselja

	Frekvenca	Odstotek [%]
Hiša na samem, zaselek ali manjša vas z do 500 prebivalci	12	20,69
Vas, kraj, trg s 500–2.000 prebivalci	16	27,59
2.000–10.000 prebivalcev	2	3,45
Več kot 10.000 prebivalcev	3	5,17
Maribor	10	17,24
Ljubljana	7	12,07
Brez odgovora	8	13,79
Skupaj	58	100

Vir: Lasten vir

V povezavi s predhodnim vprašanjem je tudi vprašanje o regiji bivanja. V raziskavo smo zajeli največ prebivalcev Osrednje-slovenske regije (22,41 %) in Pomurske ter Podravske regije (17,24 %). Najmanj jih prihaja iz Spodnjeposavske, Gorenjske, Koroške in Obalno-kraške regije (1,72 %). V anketi nismo zajeli nobenega anketiranca, ki bi prihajal iz Notranjsko-kraške in Goriške regije. Podrobnejša frekvenčna razdelitev glede na regijo bivanja je prikazana v Tabeli 6.

Tabela 6: Regija bivanja

	Frekvenca	Odstotek [%]
Pomurska regija	10	17,24
Podravska regija	10	17,24
Koroška regija	1	1,72
Savinjska regija	6	10,34
Zasavska regija	4	6,90
Spodnjeposavska regija	1	1,72
Jugovzhodna regija	2	3,45
Osrednje-slovenska regija	13	22,41
Gorenjska regija	1	1,72
Notranjsko-kraška regija	0	0,00
Goriška regija	0	0,00
Obalno-kraška regija	1	1,72
Brez odgovora	9	15,52
Skupaj	58	100

Vir: Lasten vir

Na zmožnost pridelave lastnih živil vpliva tudi tip bivališča. Kakor je razvidno iz Tabele 7, smo v raziskavo zajeli največji delež anketiranih, ki živijo v hiši z vrtom (41,38 %), sledijo pa anketirani, ki živijo v bloku ali večstanovanjski hiši (31,03 %). Najmanjši delež anketiranih živi v hiši brez lastnih zunanjih površin (3,45 %).

Tabela 7: Tip prebivališča

	Frekvenca	Odstotek [%]
Hiša s kmetijskimi površinami	6	10,34
Hiša z vrtom	24	41,38
Hiša brez lastnih zunanjih površin	2	3,45
Stanovanje v bloku/večstanovanjski hiši	18	31,03
Brez odgovora	8	13,79
Skupaj	58	100

Vir: Lasten vir

Na vprašanje za znesek, ki ga anketirani porabijo za nakup hrane v enem mesecu, nam je odgovorilo le 58,62 % vseh anketiranih. Najmanjši znesek, ki so ga anketirani navedli, je 25 €. Najvišji znesek pa 750 €. Povprečni znesek, ki ga anketirani porabijo za nakup hrane pa je 323,09 € s standardnim odklonom 172,2 €. Podrobnejša frekvenčna porazdelitev je predstavljena v Tabeli 8.

Tabela 8: Znesek za nakup hrane

	Frekvenca	Odstotek [%]
Do 200 €	6	10,34
200–500 €	21	36,21
Nad 500 €	7	12,07
Brez odgovora	24	41,38
Skupaj	58	100

Vir: Lasten vir

Zmožnost za nakup lokalnih živil, ki so velikokrat nekoliko višjega cenovnega razreda kakor znamke velikih trgovcev, je odvisna tudi od finančnega stanja posameznika. Zadnje demografsko vprašanje se je tako navezovalo ravno na neto znesek, ki ga imajo v gospodinjstvu na voljo. Kot je razvidno iz Tabele 9, smo v vzorec raziskave zajeli gospodinjstva, ki imajo nekoliko višji dohodek, saj smo v vzorec zajeli kar 16 gospodinjstev s prihodkom, ki znaša več kot 1.900 € (27,59 %). 22 anketirancev (37,93 %) pri tem vprašanju ni podalo odgovora.

Tabela 9: Znesek gospodinjstva

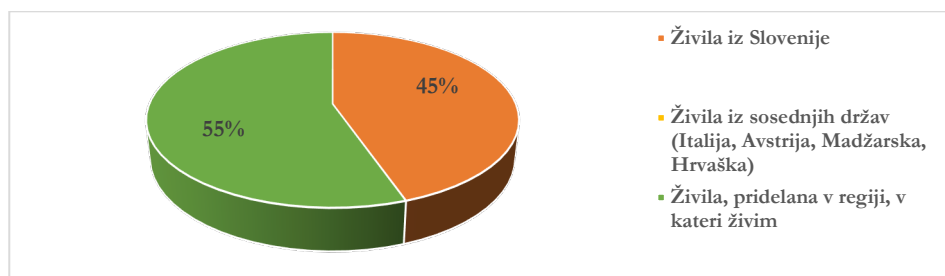
	Frekvenca	Odstotek [%]
Do 500 €	1	1,72
500–700 €	1	1,72
700–900 €	3	5,17
900–1.100 €	4	6,90
1.100–1.300 €	4	6,90
1.300–1.500 €	3	5,17
1.500–1.700 €	2	3,45
1.700–1.900 €	2	3,45
Več kot 1.900 €	16	27,59
Brez odgovora	22	37,93
Skupaj	58	100

Vir: Lasten vir

5.2 Odnos do lokalno pridelanih živil v Sloveniji

S prvim vsebinskim vprašanjem smo anketirane vprašali, kaj za njih predstavlja lokalno pridelano živilo. Na podlagi analize strokovne literature smo namreč ugotovili, da enotne definicije za »lokalno« ni oz. da se le-ta razlikuje glede na geografsko umeščenost. V Sloveniji je z zakonom o kmetijstvu določeno, da je lokalni trg celotno geografsko območje Republike Slovenije. Kakor je vidno na Sliki

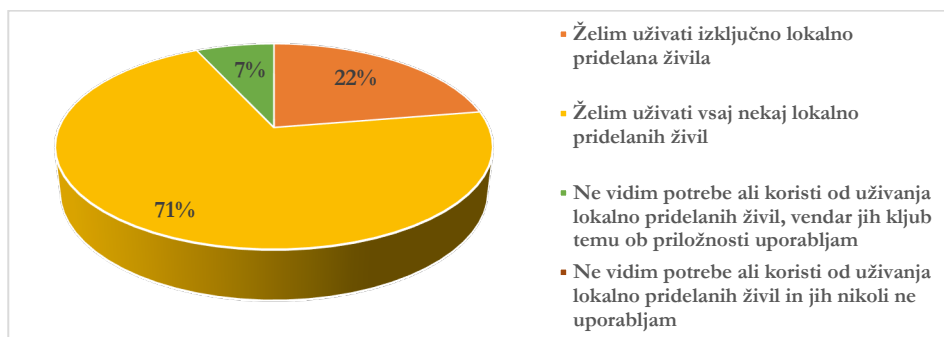
1, lokalno pridelana živila vsi sodelujoči v raziskavi omejujejo vsaj z mejo države Slovenije. Odgovor, da so lokalno pridelana živila »tista živila, ki se pridelajo v regiji, v kateri živim« je izbralo 31 sodelujočih (55 % izmed tistih, ki so odgovorili na to vprašanje), odgovor, da so to »živila, ki so pridelana v Sloveniji«, pa 25 sodelujočih (45 % izmed tistih, ki so odgovorili na to vprašanje). Odgovor »živila iz sosednjih držav« ni izbral nobeden izmed anketiranih. Opaziti je, da tudi anketiranci niso enotni glede definicije lokalno pridelane hrane.

Slika 1: Pomen lokalno pridelanih živil

Vir: Lasten vir

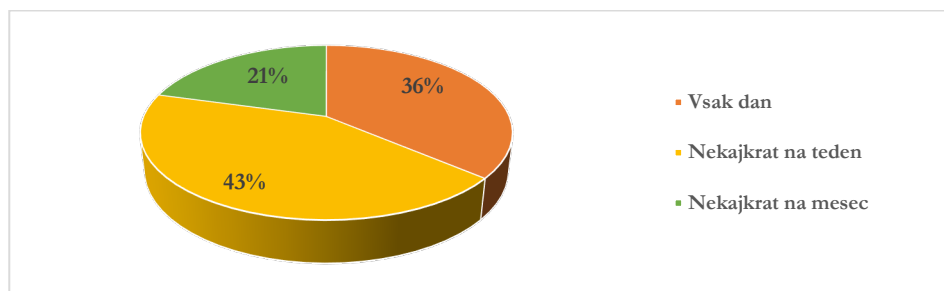
Slika 2 prikazuje, kakšen odnos imajo sodelujoči v raziskavi do lokalno pridelanih živil. Največ odgovorov sodelujočih je bilo, da želijo v svoj jedilnik uvrstiti vsaj nekaj lokalno pridelanih živil – ta odgovor je izbralo 41 sodelujočih (71 % izmed teh, ki so na vprašanje odgovorili). Dobra petina sodelujočih želi uživati izključno lokalno pridelana živila (22 %). Odgovor »Ne vidim potrebe ali koristi od uživanja lokalno pridelanih živil in jih nikoli ne uporabljam« pa so izbrali štirje anketiranci (7 %).

Slika 2: Odnos do lokalno pridelanih živil

Vir: Lasten vir

Slika 3 prikazuje pogostost uživanja lokalnih živil. Vsakodnevno so lokalno pridelana živila na krožnikih 21 sodelujočih v raziskavi (36 % izmed tistih, ki so odgovorili na to vprašanje), nekoliko višji odstotek (43 %) pa jih uživa nekajkrat na teden. Nekajkrat na mesec po njih poseže 12 sodelujočih (21 %).

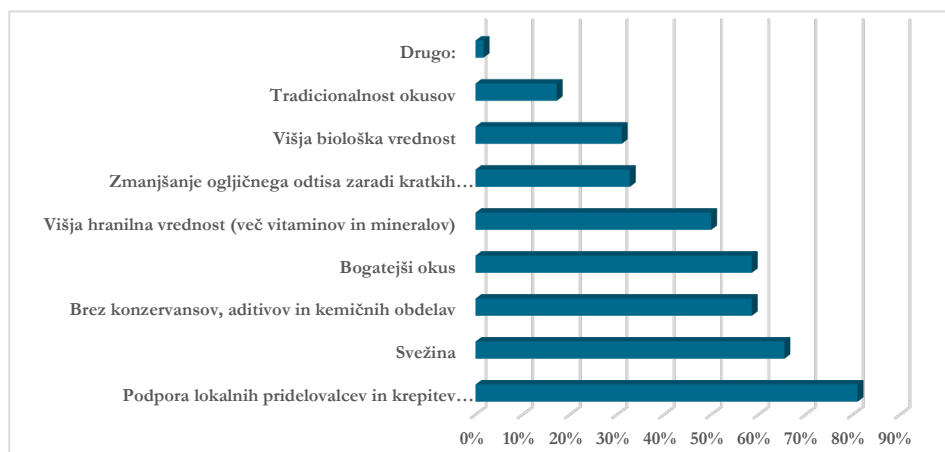

Slika 3: Pogostost uživanja lokalnih živil

Vir: Lasten vir

Preverili smo, kakšni so razlogi za uživanje lokalno pridelanih živil. Kot je razvidno iz Slike 4, se največ sodelujočih v raziskavi (47 oz. 81,03 % izmed tistih, ki so odgovorili na to vprašanje) za lokalno pridelana živila odloča zaradi podpore lokalnim pridelovalcem in krepiteve samooskrbe. 38 (65,52 %) anketiranih uživa lokalna živila zaradi njihove svežine. 34 (59 %) lokalno pridelana živila uporablja, saj so brez konzervansov, aditivov in niso kemično obdelana. Enak odstotek anketiranih lokalna živila uživa tudi zaradi bogatejšega okusa. 50 % vseh sodelujočih se za lokalna živila odloča zaradi višjih hranilnih vrednosti. Nekoliko nižji delež zavzemajo tisti, ki se za lokalno pridelano hrano odločajo zaradi krajših transportnih poti in z njimi povezanim ogljičnim odtisom (32,76 %). Še najmanj pa se za lokalno pridelano hrano odloča zaradi tradicionalnosti okusov le 10 anketirancev (17, 24%). Med druge razloge so sodelujoči zapisali, da se za lokalna živila odločajo zaradi transparentnosti pridelave hrane (odgovor: »da vem, kaj jem«).

Slika 4: Razlogi za uživanje lokalnih živil

Vir: Lasten vir

V povezavi s potrošnjo lokalno pridelanih živil smo v anketo vključili tudi vprašanje, pri katerem so sodelujoči za vsako izmed 18-ih vnaprej definiranih skupin živil (zelenjava, sadje, meso, ribe, kruh, testenine, mleko, jogurti, siri, moka in žita, med, marmelade, sokovi, čaji, vina, žganje, pivo ter jajca) navedli, kje jih kupujejo v zadnje pol leta.

Najvišji odstotek sodelujočih zelenjavo pridelala doma (40 %), ravno tako marmelade (48 %). Sadje največji delež sodelujočih kupi v trgovinah, kjer vseeno preverijo, če gre za domačo znamko (38 %). Ko gre za meso, ga največji delež sodelujočih kupi v trgovinah, kjer prav tako potrošniki zasledujejo poreklo domačih znamk (46 %). Skoraj dve tretjini sodelujočih (64 %) ribe kupi v trgovinah, vendar so pri tem pozorni na to, da so ribe domače znamke (čeprav ni nujno, da so slovenskega izvora), enako je s kruhom (48 %), testeninami (64 %), mlekom (64 %), jogurti (58 %), siri (64 %), jajci (34 %), mokami in žiti (66 %), sokovi (40 %), vini (56 %) ter pivom (70 %). V veliki večini prehranskih artiklov sodelujoči navajajo, da izbirajo domače znamke v primerjavi s tujimi. Med 36 % sodelujočih dobi pri sorodnikih ali znancih, ki ga pridelujejo sami, ravno tako žganje (32 %), dobrih 28 % anketirancev pa med dobi na bližnjih kmetijah. Prav tako se za nakup direktno od bližnjih kmetov anketiranci odločijo le redko, kjer je za kategorijo mesa odgovor izbralo 20 % anketirancev. Pri čajih 50 % sodelujočih opravi nakup v trgovinah, pri čemer pazijo na to, da kupijo slovensko znamko čajev, dobra četrtina sodelujočih pa si čaje

pripravi doma. Bolj podrobna distribucija rezultatov je prikazana v tabeli, ki je dodana prilogam.

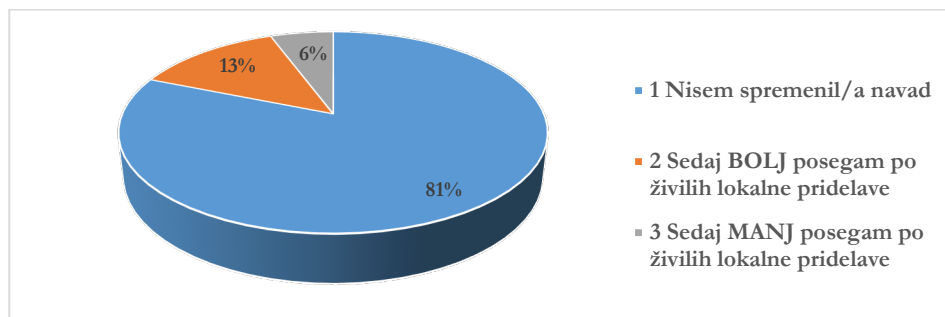
Zanimivo je, da v raziskavo nismo zajeli potrošnikov, ki bi opravljali spletne nakupe pri večjih trgovcih ali tiste, ki opravijo spletni nakup pri ponudnikih, kot je Zeleni zabojček, čeprav smo zajeli generacijo anketirancev, ki dnevno uporablja računalnik. Po drugi strani je vzorec anketirancev relativno nizek. Ne glede na dejstvo, da je spletnih tržnic in posledično dobaviteljev precej veliko, izgleda, da je nakup preko spletnih tržnic še vedno bolj nišne narave in rezerviran za posebne izdelke. Prav tako izstopa dejstvo, da se le malo ljudi odloča za nakup na tržnici (največji delež sicer nosi nakup zelenjave z 12 % anketirancev) ali za trgovine z lokalno ponudbo (le 14 % anketirancev za kategorijo kruh). Podrobnejši rezultati, kje posamezne izdelke v zadnje pol leta kupujejo sodelujoči v naši raziskavi, se nahajajo v tabeli, uvrščeni med priloge.

Pripravljeno je bilo tudi vprašanje, ki je sodelujoče prosilo, da nam zaupajo razlog, zakaj je uživanje lokalno pridelanih živil zanje nepomembno. Ker predhodno nihče izmed sodelujočih ni izrazil, da ne vidi potrebe ali koristi od lokalno pridelanih živil, nihče izmed sodelujočih ni odgovarjal na to vprašanje.

5.3 Spremembe zaradi ukrajinske krize

Velika večina sodelujočih v raziskavi (81 %) meni, da zaradi ukrajinske krize ni spremenila navad glede oskrbe z lokalno pridelanimi živili. Le 13 % (7) sodelujočih zaradi ukrajinske krize sedaj bolj posega po živilih lokalne pridelave, 6 % (3) sodelujoči pa zaradi ukrajinske krize posegajo po lokalnih živilih v manjšem obsegu kakor pred njo (Slika 5).

Sodelujoče, ki so na vprašanje, ali so pri sebi zaznali spremembe zaradi ukrajinske krize v odnosu do potrošnje lokalnih živil, odgovorili pritrdilno, smo prosili, da poleg tabele, kjer so navedli, kje posamezne skupine živil kupujejo v zadnje pol leta, izpolnijo še tabelo, kje so kupovali posamezne skupine izdelkov pred začetkom krize. Na vprašanje je odgovorilo le 10 sodelujočih (tistih, ki so na predhodno vprašanje odgovorili s spremembo navad), podrobnejša distribucija odgovorov za vprašanje pa se nahaja v tabeli v prilogah.

Slika 5: Spremembe navad, povezanih z oskrbo z lokalnimi živili zaradi ukrajinske krize

Vir: Lasten vir

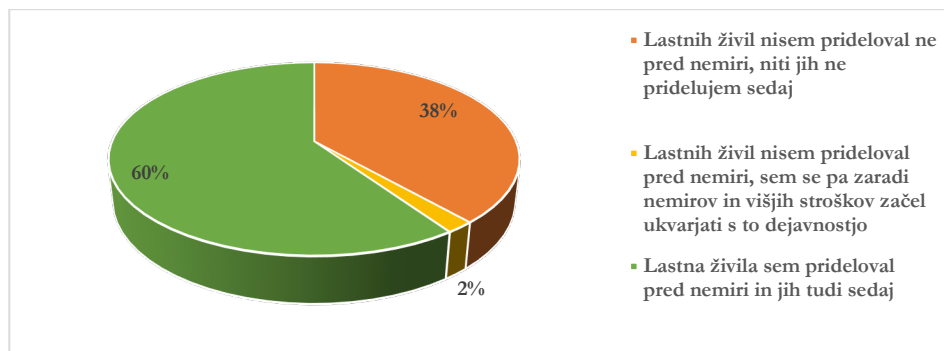
Tabela 10 prikazuje spremembo v odstotkih pri nakupu posameznih skupin živil pred in po začetku ukrajinske krize v Sloveniji (v analizi upoštevanih le 10 sodelujočih). Pri skoraj vseh skupinah živil (razen pri ribah, čajih, vinu, žganju, pivu in jajcih) je zaznati povečano nakupovanje domačih znamk v trgovinah, sploh pri zelenjavi, kruhu in marmeladah. Pri določenih skupinah živil se je zmanjšalo nakupovanje v trgovinah z lokalno ponudbo (kruh, testenine, mleko, jogurti in siri). Negativen trend je zaznati tudi pri nakupu nekaterih skupin živil na bližnjih kmetijah (sadje, med, jajca). Zmanjšal se je tudi delež tistih, ki si določene skupine živil pridelajo sami (zelenjava, sadje, marmelade), se pa je za nekatere kategorije povečal delež živil, ki jih dobijo od svojih sorodnikov/znancev (sadje, jajca). Zanimivo je, da se je skoraj v vseh kategorijah zmanjšal nakup uvoženih znamk določenih skupin živil v trgovinah. Pri spletnih nakupih pa ni bilo opaziti nobenih sprememb, razen pri enem anketirancu v kategoriji čaj.

Vir lokalno pridelanih živil je vsekakor tudi samooskrba. Več kot polovica vseh sodelujočih (60 %) je lastna živila samostojno pridelovala že pred ukrajinsko krizo in jih tudi sedaj. 38 % sodelujočih ne prideluje lastnih živil, niti jih ni pred krizo. Eden od sodelujočih (2 %) se je zaradi višanja cen hrane začel ukvarjati s pridelavo živil (Slika 6).

Tabela 10: Sprememba v nakupovalnih navadah pred ukrajinsko krizo in v obdobju zadnjega pol leta

	Hipermarketi, marketi in manjše trgovine (domače znamke)	Spletni nakup (večji trgovci)	Spletni nakup (Zeleni zaboječek)	Trgovine z lokalno ponudbo	Tržnice	Bližnje kmetije	Pridelam sam/a	Dobim od sorodnikov/znancev, ki jo pridelajo sami	Hipermarketi, marketi in manjše trgovine (uvožene znamke)
Zelenjava	30 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	-20 %	0 %	-10 %
Sadje	20 %	0 %	0 %	0 %	0 %	-20 %	-20 %	20 %	0 %
Meso	10 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	-10 %
Ribe	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
Kruh	30 %	0 %	0 %	-20 %	0 %	0 %	10 %	-10 %	0 %
Testenine	20 %	0 %	0 %	-10 %	0 %	0 %	0 %	0 %	-10 %
Mleko	20 %	0 %	0 %	-10 %	0 %	0 %	0 %	0 %	-10 %
Jogurti	20 %	0 %	0 %	-10 %	0 %	0 %	0 %	0 %	-10 %
Siri	20 %	0 %	0 %	-10 %	0 %	0 %	0 %	0 %	-10 %
Moka, žita	20 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	-10 %
Med	10 %	0 %	0 %	0 %	0 %	-10 %	0 %	0 %	0 %
Marmelade	30 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	-20 %	-10 %	0 %
Sokovi	10 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	-10 %	0 %	-10 %
Čaji	0 %	-10 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
Vina	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
Žganje	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
Pivo	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
Jajca	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	-10 %	0 %	10 %	0 %

Vir: Lasten vir

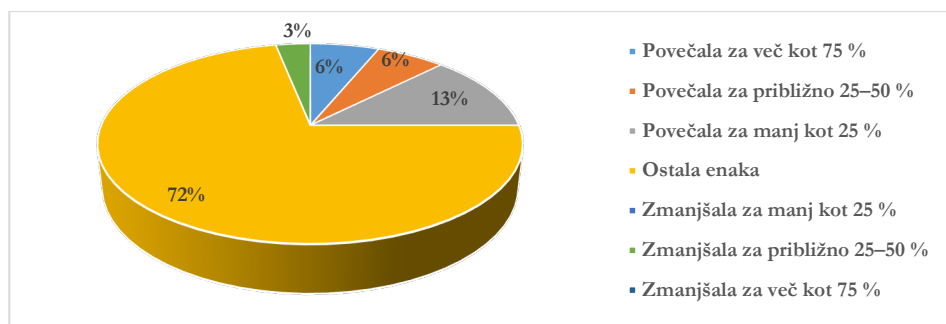

Slika 6: Spremembe v pridelavi lastnih živil zaradi ukrajinske krize

Vir: Lasten vir

Sodelujoče, ki so odgovorili, da so se med ukrajinsko krizo začeli ukvarjati z lastno pridelavo, smo prosili, da nam zaupajo razlog za to odločitev in katera živila pridelujejo. Dobili nismo nobenega odgovora.

Vse sodelujoče, ki so odgovorili, da so se s pridelovanjem lastnih živil ukvarjali pred ukrajinsko krizo in jih še vedno pridelujejo, smo prosili, da nam zaupajo, ali se je njihova lastna pridelava povečala ali zmanjšala. Pri 72 % sodelujočih, ki se z lastno pridelavo ukvarja, je količina pridelave ostala enaka kot pred krizo. Pri 25 % sodelujočih pa se je količina pridelane hrane povečala (Slika 7). Le 3 % anketirancev navaja, da se je zmanjšala za med 25–50 %.

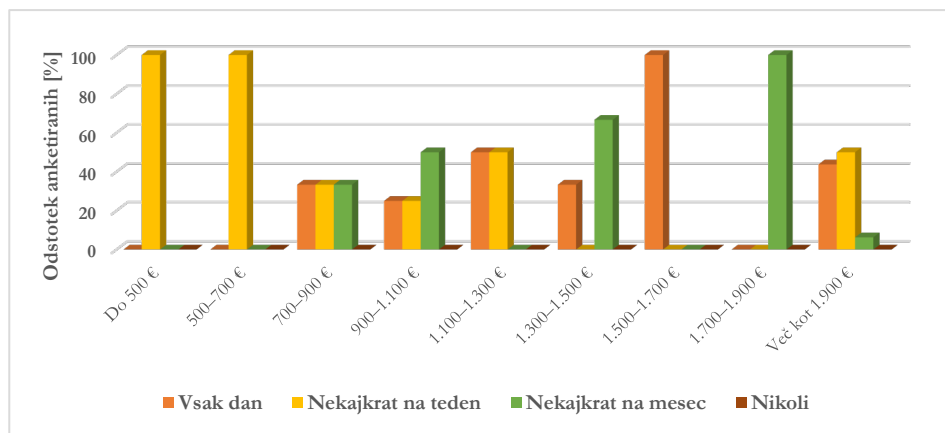
Slika 7: Spremembe v pridelavi zaradi ukrajinske krize

Vir: Lasten vir

6 Diskusija

V raziskavo, ki smo jo izvedli oktobra 2022, smo zajeli 58 prebivalcev Republike Slovenije, ki so v celoti izpolnili pripravljene anketni vprašalnik o lokalno pridelanih živilih. V vzorcu, ki smo ga zajeli, prevladujejo predvsem ženske. Ženske se tudi navadno v večji meri odločajo za reševanje anketnih vprašalnikov. 44,83 % vseh sodelujočih je starih med 25 in 45 let. V vzorcu prevladujejo zaposleni posamezniki, s čimer je povezan tudi neto dohodek gospodinjstev, kjer prevladujejo gospodinjstva, ki imajo mesečni dohodek nad 1.100 €. Zelo podobna struktura vzorca je bila tudi v raziskavi leta 2021, ki je preverjala spremembe pri potrošnji lokalno pridelane hrane zaradi pandemije COVID-19 (Šinko & Liseč, 2021).

Predpostavili smo, da višina dohodka vpliva na odnos do lokalno pridelanih živil in do pogostosti uživanja le-teh. Slika 8 prikazuje pogostost uživanja lokalno pridelanih živil glede na prihodke gospodinjstva. Ker je število sodelujočih v anketi dokaj nizko in za skoraj 38 % vseh sodelujočih nismo dobili podatka o mesečnem neto dohodku, iz grafa ni možno zaznati trendov.

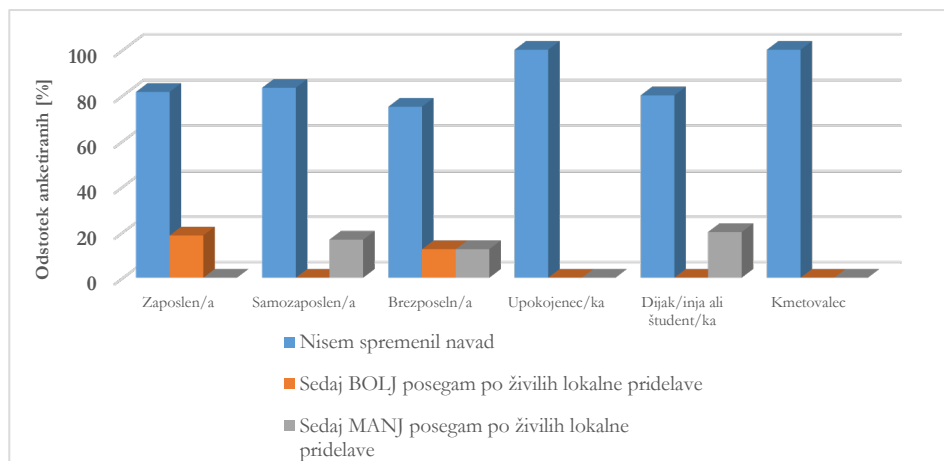

Slika 8: Vpliv dohodka v gospodinjstvu na pogostost uživanja lokalno pridelanih živil

Vir: Lasten vir

Slika 9 prikazuje vpliv zaposlitvenega statusa na spremenjene navade glede uživanja lokalno pridelanih živil. Tudi tukaj ne opazimo jasnih trendov. Le redki anketiranci so spremenili svoje navade glede uporabe lokalno pridelanih živil, pri čemer zaposleni in brezposelni dosegajo približno isti odstotek povečanega zanimanja za živila lokalne pridelave (18 % in 12 %). Pričakovano je sicer, da tisti brez zaposlitve, ko so cene živil narasle, manj posegajo po živilih lokalne pridelave.

Med tistimi, ki so najbolj spremenili svoje navade glede oskrbe z lokalnimi živili, je največ tistih, ki so zaposleni in sedaj bolj posegajo po živilih lokalne pridelave (18 %). Med tistimi, ki sedaj manj posegajo po živilih lokalne pridelave, so samozaposleni (16 %), brezposelni (12 %) in dijaki/študenti (20 %). Razlog za to je verjetno v tem, da so lokalno pridelana živila nekoliko dražja in tako izven finančnega dosega nekaterih posameznikov.

Slika 9: Vpliv zaposlitve na spremembe glede navad z lokalnimi živili

Vir: Lasten vir

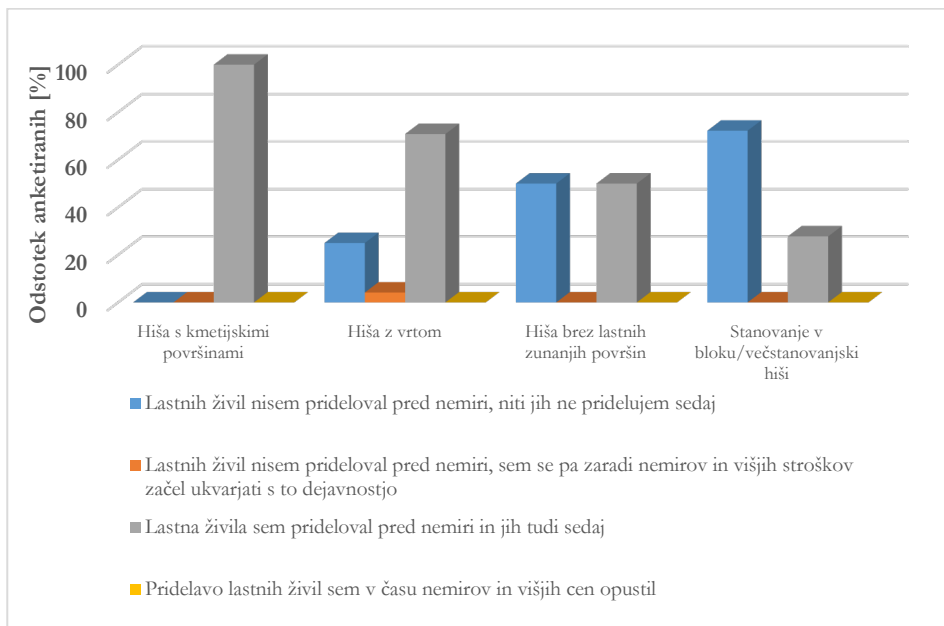
Okoli 60 % sodelujočih (31) v naši raziskavi se je s pridelavo lastnih živil ukvarjala že pred začetkom ukrajinske krize in se s pridelavo ukvarja tudi sedaj. Le eden od sodelujočih pa se je z lastno pridelavo pričel ukvarjati v času krize. Tabela 11 prikazuje pridelavo lastnih živil glede na zaposlitveni status sodelujočih. Največji delež tistih, ki pridelujejo lastna živila, je med študenti (5; 100 %) in upokojenci (2; 66,67 %), kjer ti skupini pridelujeta vsaj nekaj lastnih živil. Več kot polovica (55,56 %) zaposlenih (15) prav tako prideluje vsaj nekaj lastnih živil. Zanimivo je najmanjši delež tistih, ki sami pridelujejo živila med brezposelnimi udeleženci raziskave (4).

Tabela 11: Pridelava lastnih živil glede na zaposlitveni status

	Lastnih živil ne pridelujem [%]	Lastna živila pridelujem [%]	Skupaj [%]
Zaposlen/a	44,44	55,56	100
Samozaposlen/a	50,00	50,00	100
Brezposeln/a	50,00	50,00	100
Upokojenec/ka	33,33	66,67	100
Dijak/inja ali študent/ka	0,00	100,00	100
Kmetovalec	0,00	100,00	100

Vir: Lasten vir

Preverili smo tudi, kako vpliva tip prebivališča na spremembo glede pridelovanja lastnih živil (Slika 10). Med sodelujočimi, ki živijo v hiši s kmetijskimi površinami, (6) ni nikogar, ki lastnih živil ne bi prideloval. Pri tistih, ki živijo v hiši z vrtom (24), je med njimi približno 4 % takšnih, ki so s pridelavo lastnih živil pričeli zaradi visokih stroškov hrane kot posledice ukrajinske krize. Nobeden izmed sodelujočih pa pridelave lastnih živil ni opustil.

Slika 10: Vpliv tipa bivališča na spremembe glede pridelovanja lastnih živil

Vir: Lasten vir

Pred začetkom izvajanja ankete smo predpostavili, da se je povečal delež anketirancev, ki se poslužuje nakupa živil preko spletne tržnice, kot posledica pandemije COVID-19. Glede na pridobljene rezultate spletnega vprašalnika nismo zasledili povečanega povpraševanja, saj se nobeden izmed anketirancev ni opredelil za nakup živil preko spletne tržnice. Nekatere izmed njih sicer služijo le vzpostavitvi stika med pridelovalcem in potrošnikom, spet nekatere druge pa služijo direktnemu nakupu, pri čemer spletna tržnica skrbi za odpremo in transport živil. Možno je torej, da je nekdo, ki je pridobil kontakt preko spletne tržnice opravil nakup osebno pri pridelovalcu in ga tako tudi šteje v to kategorijo.

Po opravljeni analizi potrošnje lokalno pridelane hrane v Sloveniji v času ukrajinske krize in predhodno opravljene analize v zvezi s pandemijo COVID-19 (Šinko & Lisec, 2021) smo prišli do naslednjih glavnih ugotovitev:

- v času ukrajinske krize je 7 % manj takšnih, ki želijo uživati izključno lokalna živila kot v času pandemije COVID-19;
- v času ukrajinske krize je 7,6 % manj takšnih, ki lokalna živila uživajo vsak dan kot v času pandemije;
- v času ukrajinske krize je 13 % več takšnih, ki posegajo po lokalnih živilih (v času pandemije je bila vrednost 34 %);
- pred začetkom pandemije se je s pridelavo lastnih živil ukvarjalo 54 % anketirancev, sedaj ta odstotek znaša okoli 60 %;
- v času ukrajinske krize se je s pridelavo lastnih živil začelo ukvarjati 2 % anketirancev (v času pandemije je bila ta vrednost 7 %);
- anketiranci v večji meri kupujejo živila v hipermarketih kot v času pandemije (zelenjava +11%, moka/žito +16%, siri +12%, meso +17 %, jajca +20 %);
- izrazita je sprememba v nakupovalnih navadah kupovanja jajc, prej je delež direktnega odkupa od kmeta znašal 46 %, sedaj znaša 25 %;
- delež anketirancev, ki nakupujejo v spletnih tržnicah ali preko spletnih trgovin večjih trgovcev z živili se je zmanjšal glede na pandemijo COVID-19.

Ugotavljamo, da se zaradi rastočih cen živil in visoke inflacije nakupovalne navade potrošnikov precej spreminjajo. Če potrošniki prej nismo bilo tako zelo pozorni na domače znamke, se je sedaj delež njihove nabave v določenih kategorijah živil bistveno povečal. Prav tako se je povišala stopnja samooskrbe, pri čemer ocenjujemo, da se bo v naslednjih letih še povečala.

7 Zaključek

V zadnjih treh letih so na naše dojemanje sveta vplivale številne krize. Zadnja, ki je povzročila visoko inflacijo in rast cen osnovnih dobrin, je ukrajinska kriza. Vojna na evropskih tleh ima negativne posledice na globalne oskrbovalne verige, kar se je še posebej pokazalo v primeru izvoza žit. Samooskrba držav tako z energetskega kot tudi z živila postaja vedno pomembnejša.

Postavljene teze lahko na podlagi pregleda obstoječih raziskav in lastne raziskave vsaj delno potrdimo. Ukrajinska kriza je vsekakor povečala zaupanje slovenskih potrošnikov v lokalno pridelana živila, čeprav Slovenci že tradicionalno zaupamo lokalno pridelanim živilom. Temu smo bili priča že pri pandemiji COVID-19 (Šinko & Lisec, 2021), kjer glede na trenutno stanje ugotavljamo, da so se prehranske navade sicer nekoliko spremenile, vendar ne v bistvenem obsegu. Potrošniki smo začeli iskati slovenske blagovne znamke znotraj obstoječih trgovskih verig, prav tako se je okrepiło zaupanje do manjših (lokalnih) kmetov. Nismo opazili povečanega povpraševanja po spletnih tržnicah, čeprav so se le-te številčno okrepile v zadnjem času. Omejitve raziskave je sicer v majhnem številu anketiranih v vzorcu. Raziskavo bi bilo smiselno periodično ponoviti, pri čemer bi bilo poleg potrošnikov potrebno anketirati tudi lokalne pridelovalce ali ponudnike v spletnih tržnicah. Le tako bi bilo mogoče dobiti celostno sliko o tem, ali so se na katerih področjih pojavile večje spremembe. Glede na raziskavo, digitalizacija kmetijstva vsaj na tem področju še ni dosegla svojega maksimalnega potenciala, kjer je zagotovo še priložnost za izboljšavo.

Iz analize anketnega vprašalnika je bilo moč razbrati, da se je pri enem izmed anketirancev v času ukrajinske krize povečala pridelava lastnih živil, sicer pa ni bilo videti bistvenega povečanja samooskrbe na račun krize.

Literatura

- Cerrada-Serra, P., Moragues-Faus, A., Zwart, T. A., Adlerova, B., Ortiz-Miranda, D. & Avermaete, T. (2018). Exploring the contribution of alternative food networks to food security. A comparative analysis [Article]. *Food Security*, 10(6), 1371-1388. <https://doi.org/10.1007/s12571-018-0860-x>
- Edwards-Jones, G., Milà i Canals, L., Hounsome, N., Truninger, M., Koerber, G., Hounsome, B., Cross, P., York, E. H., Hospido, A., Plassmann, K., Harris, I. M., Edwards, R. T., Day, G. A. S., Tomos, A. D., Cowell, S. J. & Jones, D. L. (2008). Testing the assertion that 'local food is best': the challenges of an evidence-based approach. *Trends in Food Science & Technology*, 19(5), 265-274. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.tifs.2008.01.008>
- Enthoven, L. & Van den Broeck, G. (2021). Local food systems: Reviewing two decades of research. *Agricultural Systems*, 193. <https://doi.org/10.1016/j.agsy.2021.103226>
- European Commission. (2020). Communication from the commission to the european parliament, the council, the european economic and social committee and the committee of the regions: A Farm to Fork Strategy for a fair, healthy and environmentally-friendly food system. Najdeno 18. oktobra 2022 na spletnem naslovu <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020DC0381>

- Eurostat [Statistics Explained]. (2022). Inflation in the euro area. Najdeno 19. oktobra 2022 na spletnem naslovu https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Inflation_in_the_euro_area
- Gerdes, M. E., Aistis, L. A., Sachs, N. A., Williams, M., Roberts, J. D. & Rosenberg Goldstein, R. E. (2022). Reducing Anxiety with Nature and Gardening (RANG): Evaluating the Impacts of Gardening and Outdoor Activities on Anxiety among U.S. Adults during the COVID-19 Pandemic [Article]. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(9). <https://doi.org/10.3390/ijerph19095121>
- GOV.SI. (2020). Pomen lokalne hrane in načelo kratkih verig v dobavi živil. Najdeno 19. oktobra 2022 na spletnem naslovu <https://www.gov.si teme/pomen-lokalne-hrane-in-nacelo-kratkih-verig-v-dobavi-zivil/>
- Government of Canada, C. F. I. A. (2022). Origin claims on food labels [fact sheet, guide, reference material]. Najdeno 20. oktobra 2022 na spletnem naslovu <https://inspection.canada.ca/food-labels/labelling/industry/origin-claims/eng/1626884467839/1626884529209>
- Harvey, C. A., Rakotobe, Z. L., Rao, N. S., Dave, R., Razafimahatratra, H., Rabarijohn, R. H., Rajaofara, H. & MacKinnon, J. L. (2014). Extreme vulnerability of smallholder farmers to agri-cultural risks and climate change in Madagascar. *Philosophical Transactions of the Royal Society B*, 369, 20130089. doi: 10.1098/rstb.2013.0089
- Husain, A. (2022). The Ukraine War is Deepening Global Food Insecurity — What Can Be Done? United States Institute of Peace. Najdeno 17. oktobra 2022 na spletnem naslovu <https://www.usip.org/publications/2022/05/ukraine-war-deepening-global-food-insecurity-what-can-be-done>
- IRSA. (2020). Analiza trga z ekološkimi živili v Republiki Sloveniji – Skupna kmetijska politika. Najdeno 19. oktobra 2022 na spletnem naslovu https://skp.si/download/analiza-trga-z-ekoloskimi-zivili-v-republiki-sloveniji?ind=1665045812773&filename=ANALIZA-TRGA-EKO-ZIVIL-V-RS_koncno-porocilo.pdf&wpdmdl=11278&refresh=635630709a2551666592880
- Kinnunen, P., Guillaume, J. H. A., Taka, M., D'Odorico, P., Siebert, S., Puma, M. J., Jalava, M. & Kummu, M. (2020). Local food crop production can fulfil demand for less than one-third of the population. *Nature Food*, 1(4), 229-237. <https://doi.org/10.1038/s43016-020-0060-7>
- Kneafsey, M., Venn, L., Schmutz, U., Balázs, B., Trenchard, L., Eyden-Wood, T., Bos, E., Sutton, G. & Blackett, M. (2013). Short food supply chains and local food systems in the EU. A state of play of their socio-economic characteristics. *JRC scientific and policy reports*, 123, 129.
- Lokalna oskrba s hrano in vrtnarjenje [NIJZ]. (18. junij 2020). Najdeno 20. oktobra 2022 na spletnem naslovu: <https://www.nijz.si/sl/lokalna-oskrba-s-hrano-in-vrtnarjenje>
- Martinez, S., Hand, M., Da Pra, M., Pollack, S., Ralston, K., Smith, T., Vogel, S., Clark, S., Lohr, L., Low, S. & Newman C. (2010). *Local Food Systems: Concepts, Impacts, and Issues*. Najdeno 18. oktobra 2022 na spletnem naslovu https://www.ers.usda.gov/webdocs/publications/46393/7054_err97_1_.pdf?v=0
- Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (b.d.). *Izbrana kakovost – Slovenija | Naša super hrana – Izbrana kakovost*. Najdeno 19. oktobra 2022 na spletnem naslovu <https://www.nasasuperhrana.si/za-potrosnike/sheme-kakovosti/izbrana-kakovost/>
- Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (2019a). *Kaj predstavlja projekt Naša super hrana*. Najdeno 19. oktobra 2022 na spletnem naslovu <https://www.nasasuperhrana.si/clanek/kaj-predstavlja-projekt-nasa-super-hrana/>
- Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (2019b). *Raziskave o EKO potrošnji in potencialu EKO proizvodnje v Sloveniji | Obvestila, Obvestila in gradiva*. Najdeno 20. oktobra 2022 na spletnem naslovu <https://www.nasasuperhrana.si/clanek/raziskave-o-eko-potrosnji-in-potencialu-eko-proizvodnje-v-sloveniji/>
- Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (2020). *Vseslovenska kampanja ozaveščanja – Ekološko in lokalno je idealno!*. Najdeno 20. oktobra 2022 na spletnem naslovu <https://www.nasasuperhrana.si/clanek/vseslovenska-kampanja-ozavescanja-ekolosko-in-lokalno-je-idealno/>

- Mishra, S. K., Khanal, A. R. & Collins, W. J. (2022). Farm-to-School programmes, benefits, health outcomes and barriers: A structured literature review. *Health Education Journal*. <https://doi.org/10.1177/00178969221119290>
- Our World in Data. (2020). You want to reduce the carbon footprint of your food? Focus on what you eat, not whether your food is local. Najdeno 20. oktobra 2022 na spletnem naslovu <https://ourworldindata.org/food-choice-vs-eating-local>
- Poore, J. & Nemecek, T. (2018). Reducing food's environmental impacts through producers and consumers. *Science*, 360(6392), 987-992. <https://doi.org/doi:10.1126/science.aag0216>
- Risku-Norja, H., Hietala, R., Virtanen, H., Ketomäki, H. & Helenius, J. (2008). Localisation of primary food production in Finland: production potential and environmental impacts of food consumption patterns. *Agricultural Food and Science*, 17, 127–145. doi: 10.2137/145960608785328233
- Rojšek, I. (2001). A comparison of the purchasing and consumption behaviour of Slovenian and other Eastern European consumers. *International Marketing Review*, 18(5), 509-520. doi: 10.1108/EUM000000006043
- Sabates-Wheeler, R., Devereux, S., Mitchell, T., Tanner, T., Davies, M. & Leavy, J. (2008). Rural disaster risk: poverty interface. Brighton: Institute of Development Studies, University of Sussex.
- STA (2022). Mineva sto dni od začetka vojne v Ukrajini. Najdeno 21. oktobra 2022 na spletnem naslovu: <https://www.sta.si/3044870/mineva-sto-dni-od-zacetka-vojne-v-ukrajini>. <https://www.hsph.harvard.edu/nutritionsource/processed-foods/>
- SURS. (2021a). Cene hrane v letu 2020 višje kot v letu prej. Najdeno 19. oktobra 2022 na spletnem naslovu <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/9889>
- SURS. (SURSB). Stereotip: vrtničarji. Najdeno 19. oktobra 2022 na spletnem naslovu <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/9749>
- SURS. (2022a). Indeksi cen in odkup kmetijskih pridelkov, avgust 2022. Najdeno 19. oktobra 2022 na spletnem naslovu <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/10633>
- SURS. (2022b). Hrana v Sloveniji. Najdeno 20. oktobra 2022 na spletnem naslovu <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/10236>
- Šinko, S. & Liseč, A. Potrošnja lokalno pridelane hrane v Sloveniji med pandemijo COVID-19. XV. International Conference on Logistics in Agriculture 2021: conference proceedings: [11th November 2021, Online, Slovenia]. ISBN 978-961-286-538-2.
- Univerza v Novem mestu, Fakulteta za ekonomijo in informatiko. (b. d.). Analiza pridelave in trženja proizvodov shem kakovosti. Najdeno 20. oktobra 2022 na spletnem naslovu https://fei.unim.si/raziskovanje/programi_in_projekti/analiza_pridelave_in_trzenja_proizvodov_shem_kakovosti/
- Zakon o kmetijstvu. Uradni list RS, št. 45/08, 57/12, 90/12 – ZdZPVHVVR, 26/14, 32/15, 27/17, 22/18, 86/21 – odl. US in 123/21.
- Željan, K. (2020). Deloindom – Bodo spletne tržnice z lokalnimi pridelki preživele tudi po koronakrizi? Najdeno 20. oktobra na spletnem naslovu <https://deloindom.delo.si/vrt-in-zivali/zelenjavni-vrtovi/bodo-spletne-trznice-z-lokalnimi-pridelki-prezivele-tudi-po-koronakrizi>

Priloge

Analiza vprašanja: Kako se oskrbujete s posameznimi skupinami živil v zadnje pol leta? Če se pri določeni skupini živil poslužujete različnih načinov za oskrbo, izberite najpogostejšega.

	Hipermarketi, marketi in manjše trgovine (domače znamke)	Spletni nakup (večji trgovci)	Spletni nakup (Zeleni zaboječki)	Trgovine z lokalno ponudbo	Tržnice	Bližnje kmetije	Pridelam sam/a	Dobim od sorodnikov/znancev, ki jo pridelajo sami	Hipermarketi, marketi in manjše trgovine (uvožene znamke)	Skupaj
Zelenjava	14 26,92 %	0 0 %	0 0 %	1 1,92 %	6 11,54 %	2 3,85 %	20 38,46 %	5 9,62 %	4 7,69 %	52 100 %
Sadije	19 35,85 %	0 0 %	0 0 %	2 3,77 %	4 7,55 %	3 5,66 %	12 22,64 %	7 13,21 %	6 11,32 %	53 100 %
Meso	23 44,23 %	0 0 %	0 0 %	5 9,62 %	1 1,92 %	10 19,23 %	5 9,62 %	5 9,62 %	3 5,77 %	52 100 %
Ribe	32 61,54 %	0 0 %	0 0 %	3 5,77 %	5 9,62 %	1 1,92 %	0 0 %	2 3,85 %	9 17,31 %	52 100 %
Kruh	24 46,15 %	0 0 %	0 0 %	7 13,46 %	0 0 %	1 1,92 %	14 26,92 %	2 3,85 %	4 7,69 %	52 100 %
Testenine	32 78,05 %	0 0 %	0 0 %	3 7,32 %	0 0 %	1 2,44 %	2 4,88 %	0 0 %	3 7,32 %	41 100 %
Mleko	32 62,75 %	0 0 %	0 0 %	5 9,80 %	0 0 %	5 9,80 %	3 5,88 %	0 0 %	6 11,76 %	51 100 %
Jogurti	29 58 %	0 0 %	0 0 %	5 10 %	0 0 %	5 10 %	3 6 %	0 0 %	8 16 %	50 100 %
Siri	32 61,54 %	0 0 %	0 0 %	4 7,69 %	0 0 %	2 3,85 %	3 5,77 %	2 3,85 %	9 17,31 %	52 100 %
Moka, žita	33 63,64 %	0 0 %	0 0 %	5 9,62 %	0 0 %	4 7,69 %	1 1,92 %	1 1,92 %	8 15,38 %	52 100 %
Med	9 17,31 %	0 0 %	0 0 %	5 9,62 %	3 5,77 %	14 26,92 %	2 3,85 %	18 34,62 %	1 1,92 %	52 100 %
Marmelade	10 19,23 %	0 0 %	0 0 %	1 1,92 %	1 1,92 %	1 1,92 %	24 46,15 %	13 25 %	2 3,85 %	52 100 %
Sokovi	20 39,22 %	0 0 %	0 0 %	3 5,88 %	1 1,96 %	1 1,96 %	11 21,57 %	4 7,84 %	11 21,57 %	51 100 %
Čaji	25 47,17 %	2 3,77 %	0 0 %	3 5,66 %	1 1,89 %	0 0 %	13 24,53 %	1 1,89 %	8 15,09 %	53 100 %
Vina	28 56 %	0 0 %	0 0 %	1 2 %	0 0 %	2 4 %	4 8 %	10 20 %	5 10 %	50 100 %
Žganje	19 38,78 %	0 0 %	0 0 %	1 2,04 %	0 0 %	1 2,04 %	9 18,37 %	16 32,65 %	3 6,12 %	49 100 %
Pivo	35 71,43 %	1 2,04 %	0 0 %	3 6,12 %	0 0 %	1 2,04 %	1 2,04 %	0 0 %	8 16,33 %	49 100 %
Jajca	17 32,69 %	0 0 %	0 0 %	1 1,92 %	3 5,77 %	13 25,00 %	7 13,46 %	9 17,31 %	2 3,85 %	52 100 %
Drugo:	10 55,56 %	0 0 %	0 0 %	1 5,56 %	1 5,56 %	1 5,56 %	2 11,11 %	1 5,56 %	2 11,11 %	18 100 %

Analiza vprašanja: Kako ste se oskrbeli s posameznimi skupinami živil pred ukrajinsko krizo?
Če se pri določeni skupini živil poslužujete različnih načinov za oskrbo, izberite najpogostejšega.

	Hipermarketi, marketi in manjše trgovine (domače znamke)	Spletni nakup (večji trgovci)	Spletni nakup (Zeleni zabojček)	Trgovine z lokalno ponudbo	Tržnice	Bližnje kmetije	Pridelam sam/a	Dobim od sorodnikov/ znancev, ki jo pridelajo sami	Hipermarketi, marketi in manjše trgovine (uvožene znamke)	Skupaj
Zelenjava	8 72,73 %	0 0 %	0 0 %	0 0 %	0 0 %	1 9,09 %	2 18,18 %	0 0 %	0 0 %	11 100 %
Sadje	8 72,73 %	0 0 %	0 0 %	0 0 %	0 0 %	0 0 %	0 0 %	2 18,18 %	1 9,09 %	11 100 %
Meso	6 60 %	0 0 %	0 0 %	0 0 %	0 0 %	2 18,18 %	1 9,09 %	1 9,09 %	0 0 %	10 100 %
Ribe	7 70 %	0 0 %	0 0 %	0 0 %	1 10 %	0 0 %	0 0 %	0 0 %	2 20 %	10 100 %
Kruh	6 54,55 %	0 0 %	0 0 %	1 9,09 %	0 0 %	1 9,09 %	1 9,09 %	1 9,09 %	1 9,09 %	11 100 %
Testenine	8 72,73 %	0 0 %	0 0 %	1 9,09 %	0 0 %	0 0 %	0 0 %	0 0 %	2 18,18 %	11 100 %
Mleko	8 80 %	0 0 %	0 0 %	1 10 %	0 0 %	0 0 %	0 0 %	0 0 %	1 10 %	10 100 %
Jogurti	8 80 %	0 0 %	0 0 %	1 10 %	0 0 %	0 0 %	0 0 %	0 0 %	1 10 %	10 100 %
Siri	8 80 %	0 0 %	0 0 %	1 10 %	0 0 %	0 0 %	0 0 %	0 0 %	1 10 %	10 100 %
Moka, žita	8 72,73 %	0 0 %	0 0 %	0 0 %	0 0 %	2 18,18 %	0 0 %	0 0 %	1 9,09 %	11 100 %
Med	2 20 %	0 0 %	0 0 %	1 10 %	1 10 %	4 40 %	0 0 %	2 20 %	0 0 %	10 100 %
Marmelade	4 36,36 %	0 0 %	0 0 %	0 0 %	1 9,09 %	1 9,09 %	1 9,09 %	4 36,36 %	0 0 %	11 100 %
Sokovi	7 70 %	0 0 %	0 0 %	1 10 %	0 0 %	1 10 %	0 0 %	0 0 %	1 10 %	10 100 %
Čaji	6 60 %	0 0 %	0 0 %	0 0 %	0 0 %	0 0 %	2 20 %	0 0 %	2 20 %	10 100 %
Vina	6 60 %	0 0 %	0 0 %	0 0 %	0 0 %	0 0 %	0 0 %	3 30 %	1 10 %	10 100 %
Žganje	3 30 %	0 0 %	0 0 %	0 0 %	0 0 %	0 0 %	0 0 %	5 50 %	2 20 %	10 100 %
Pivo	6 60 %	0 0 %	0 0 %	1 10 %	0 0 %	0 0 %	0 0 %	0 0 %	3 30 %	10 100 %
Jajca	3 30 %	0 0 %	0 0 %	0 0 %	1 10 %	3 30 %	1 10 %	2 20 %	0 0 %	10 100 %